

БӨЛІМ: БАЯНДАМАЛАР

Бастауыш сынып оқушыларын сауатты көркем жазуға қалыптастырып дағдыландыру.ЖАРИЯЛАНДЫ
21.04.2020СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/72100/>

Павлодар облысы, Екібастұз қаласы

№17 ЖОББМ

бастауыш сынып мұғалімі

Баяхметова Жанат Назарбековна

Бастауыш сынып оқушыларын сауатты көркем жазуға қалыптастырып дағдыландыру.

Бастауыш сынып оқушыларын сауатты жазуға үйрететін негізгі пәндер – сауат ашу мен қазақ тілі.

Сауатты көркем жазу үшін казак тіліндегі грамматикалық ережелерді дұрыс түсініп, күнделікті өмірде колдана алатын дәрежеге жетуі тиіс. Бастауыш сыныптан сауаттылықты жете меңгермеген оқушы жоғары сыныптарда оны толықтыра алмайды. Сондықтан оқушының сауатты көркем, таза жазуына әрбір сайын толық көңіл бөліп, олардың тіл байлығын арттыруға, назар аударған жөн.

Сауатты көркем жазуға үйрету жұмысы оқумен қатар жүргізіледі, яғни сауат ашу пәнімен тікелей байланыста болады. Кітап оқи алмаған оқушының сауатты жаза алмайтыны белгілі. Сауатты әрі көркем жазуға дағдылануы қаламды дұрыс ұстаудан басталады. Әріпті меңгергеннен кейін сөздерді буынға бөліп оқуға үйрету қажет. Буынды дұрыс меңгерген оқушы сауатты көркем жаза біледі. Қатесіз жазуды меңгеруде оқушылар әріп пен дыбысты айырып, әр сөзде неше дыбыс, неше әріп бар екенін ажырата біледі. Мысалы: «аға», «қалам», «тамаша» сөздеріндегі дауысты, дауыссыз дыбыстарды бірінші әріпті өткен күннен бастап-ақ ажырата білуге, сонымен бірге тақтаға жазылған әрбір әріп, әрбір сөз, сөйлемді дауыстап оқытып, оны іштей қайталатып, естеріне сақтап жазуға үйрету керек. Бұл, біріншіден, баланың есту қабілетін жетілдіруге пайдалы болса, екіншіден, сөздің дыбыстық құрамын дұрыс ажыратуға, үшіншіден, мәтінді немесе сөйлемдерді сауатты, қатесіз жазуға көмектеседі. Мысалы, «Мен сені, сен мені» тиімді тәсілмен

қызығушылық тудырып өзгертуге суреттер іліп, соның аттарын өздеріне жаздырып,

жазған сөздерін, сөйлемдерін өздеріне, қатар отырған қасындағы балаға «мен сені, сен мені» тексер. Қате жіберген оқушы катесін жолдасының түзеткеніне намыстанып, сауатты жазуға татаптанады. Бұл тәсілдің тиімділігі олар бір-бірінен көшірмейтін болады. Оқушыларды сауаттылыққа үйретудегі нәтижелі әдістің бірі-сабак үстінде ойын элементтерін пайдалану. Ойын оқушыларды сабакқа қызықтырады, материалды тез қабылдап, есінде ұзақ сақтауға көмектеседі. Ойынның түрлері өте көп, солардың ішінде сауатты көркем жазуға үйретуде сөздік ойынның пайдасы ерекше. Мысалы, «Есіме жаттап ақтайын» ойыны. Ый-и әріптерінің емлесіне байланысты жазылатын сөздер -сый мен тый-бұлар түбірлестер. оған мысал: Сыйға — сый. «Көзің ауырса, қолыңды тый», қалған сөздерінде жалаң «а» жазылады. Егін, шөпті уақытында жи. Оюды қайшымен қи-деген сияқты сөздерді жиі сұр-аймын. Қорыта келгенде дауыссыз дыбыстардан кейін жалаң ң жазылуына ерекше тоқталған дұрыс.

Я әрпіне жүргізілген ойында и + а =я; коян, аяк, таяқ т.с.с. құраған сөздерін катесіз дәптерге жаздыртып, өздеріне тексерту, осындай сөздерге катысты жұмбақ шешкізіп, тасымал тақырыбына байланысты бір буынды,

екі буынды, үш буынды сөздерді дұрыс жазуға, «Кім көп сөз тауып жазады?» ойынын жарыс түрінде жүргізген тиімді. Жазған сөздерінің сауаттылықтары тексеріледі. Бұндай ойын түрлері оқушыларды жылдамдыққа тәрбиелейді.

Ұлттық ою-өрнектерімізді көрсетіп, олардың аттарын ататып, дәптерлеріне катесіз жаздырамын. Сонымен бірге туыстықты білдіретін немере, шөбере, аға, әпке, сіңлі, нағашы т.с.с. сөздерін жаздырып, талдау жасатамын. Буынға бөліп, дыбыстық талдау жасаймыз. Мақсатымыз оқушыларды сауатты көркем жазуға үйрету. Қазақ тілінен ғана сауатты жазумен шектелмей, сонымен бірге сауат ашу бағдарламалық жаттаған мақал-мәтелдерді тақпақтарды жатқа жаздыртып, сауаттылығын қалыптастырып дағдыландырып отырамын. Әдет-ғұрыпқа байланысты алынады.

Мысалы, Елдің атын ... шығарады.(ер)

Тиіп кетсе жылаған, Даусы көпке ұнаған. (домбыра)

Жұмбақтарды қызыға жаттау, оларды дұрыс жазып үйрену оқушының есінде ұзақ калады, екіншіден, сауаттылыққа үйренеді, әрі ойы дамытылады, дұрыс оқуға, дұрыс жазуға дағдыланады. Оқушылардың дәптерін күнделікті тексеріп баға коюмен шектелмей, қате жіберген сөзді катыстырып, сөйлем құратып, катесін түзеткен-түзетпегендерін байқап, ретіне қарай жаңа тапсырмалар беріп отыруы қажет.

Әрі таза, көркем, сауатты жазуға дағдыландыру үшін сыныпта дәптерлерді бір-біріне беру, көрсету, салыстыра отырып көрме ұйымдастыру да өз нәтижесін береді.

Әріптерді анық дұрыс жазуда үш талапқа ден қойған дұрыс.

1. Әріптерді дұрыстап жазу және жеке әріптерді өзара құрастырып жазуға үйрету.

2. Әріп элементтерінің дұрыс жазылуын қадағалау.

3. Балаларды жазу жұмысына өте ұқыпты, мұқият қарауға жаттықтыру.

Тақтаға, дәптерге көбірек сөйлемдер жазғызу пайдалы. Себебі өздері жазған сөйлемнен кеткен кателерін өздері табады. Қате жіберген сөздің астынан сыздырып, талдау

жүргіземін.

Күнделікті сабаққа оқушының жазу сауаттылығына үнемі мән берілсе, онда іс нәтижелі болатыны өз тәжірибемнен белгілі. Сауатты әрі каллиграфиялық дұрыс көркем жазуда көрнектіліктің алатын орны ерекше. Сондықтан әрбір сабақтың тақырыбына сай әріп, сөз, сөйлем жазылған таблица, суретті карточка, интер белсенді тақта, сюжетті суреттер, дидактикалық материалдарды пайдалануға көңіл бөлемін.

Күнделікті сабақтың алдында жазылуы қиын сөздерді іліп қойып еске сақтауын қадағалаймын. Оқушылардың кейбірі текстегі жаңа ой басталатын жерде абзацтан бастап жазуды білмейді.

Бұл бас әріп, кіші әріп түрі мен жазба түрін білмеуінен болады. Әріптерді дыбыстағанда оны дұрыс айтып үйренбейді. Мысалы і кейде ұ әрпін ү, ы немесе і, о әрпін д, с-ны ш, ң-ды н деп айтады. Кейбір оқушылар әріптің негізгі формасын сақтамай және оларды бір-біріне өте жақын не өте алшак жазуынан кате жібереді. Сөйлем аяқтағанда тыныс белгілерін қоймай, келесі сөйлемді бас әріптен бастамай, жалқы есімдерді кіші әріппен жа- зып қояды. Қатенің бір түрі сөз мағынасын түсінбей жазудан болады. Мысалы : «тастама» «кішкентай» сөзін киттей, «ештеңе» сөзін «іштеме» «балалар» «балар» деп жазуы мүмкін сөздерді жазғанда әріпті тастап кету, бірдей екі әріптің біреуін қалдырып кетуі жиі кездеседі. Басқа тілден енген термин сөздерді жазудан жиі қателеседі. Сауатты көркем жазу үшін төмендегідей жұмыс түрлерін жүргізіп отырамын.

1. «Біріккен сөз» тақырыбын өткенде күнбағыс, итмұрын, аскабак сияқты өсімдіктердің, аккумулятор, бірқазан, көккүтан сияқты құстардың суреттері бойынша ауызша сөйлем құратып, құраған сөйлемдердің суретін жауып қойып, жатқа жазғызып, біріккен сөздердің жазылуын меңгеру-леріне аса көңіл бөлемін.

2. Оқушыларды сауатты жазуға үйретуде сөздік жұмыс жүргізудің де маңызы зор. Мысалы: дана- данышпан, ақылды, білімді т.с.с, ару-жарак- мылтық, найза, қылыш т.с.с

3. Мәнерлеп оқу-сауатты жазудың негізі.

Дұрыс оқыған бала ғана дұрыс жаза алады.

4. Оқушыларды қатесіз дағдыландыру үшін көшіріп жазуға көп көңіл бөлу керек, немесе сөйлемде қалдырып немесе сөйлемде қалдырып кеткен сөздерді дұрыс тауып, оны орнына қойып, үйлестіріп жазу, берілген сөздерден сөйлем құрап жазу, сұрақтарға толық жауап жазу сауаттылыққа көмегін тигізіп отырады.

5. Оқушыларды сауатты жазуға үйретуде түрлі жазба жұмыстардың жаттығулар, сөйлемдер, мазмұндама, шығарма, диктанттардың пайдасы зор.

6. Диктанттың түрлері көп. Қатемен жұмыс жүргізгенде ерекше талдау жүргізіледі. Қате жіберген сөйлемдерді қайтадан жазғызып, астына сыздыру нәтижесін береді. Оқушыларды сауатты жазуға қалыптастыру үшін оларға кітапханадан кітап алып көп оқу, қалай оқу, қалай пайдалану жөнінде айтып отырамын. Оқушыларды қатесіз, сауатты жазуға үйрету тәсілдері алуан түрлі. Өйткені әр баланың ерекшелігіне байланысты қатесіз жазуға үйрету әдісі әр сабақта өзінше орын алады, қалыптастыру дағдылары

арта түседі.

Қорытындылай келе сауатты болудың алғы шарты әріптерді үйретуден басталады. Әріп элементтерін дұрыс бір-бірінен ажыратып, жазу ережелерін сақтағанда ғана бала сауатты жаза алады. Әсем, катесіз, мәнерлеп оқуға, дұрыс сөйлеуге жаттықтыру — сауаттылыққа үйретеді. Оқушыларды сауаттылыққа көркем жазуға үйрету — әр мұғалімнің шеберлігі шығармашылық ізденісіне байланысты.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.